

INNOWACJE PEDAGOGICZNE NAUCZYCIELI JAKO CZYNNIK WZROSTU JAKOŚCI ICH DZIAŁALNOŚCI EDUKACYJNEJ

Ryszard Gmoch
Uniwersytet Opolski, Instytut Nauk Pedagogicznych, Opole
Adam Musioł
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Racibórz

Nowatorstwo pedagogiczne nauczycieli usytuowane jest w szerokiej problematyce innowacji, którą podejmują różne nauki. W jednych (np. naukoznawstwo, nauki społeczne) eksponuje się teoretyczny aspekt innowacji i poszukuje odpowiedzi na pytania; czym są innowacje, w czym się przejawiają, jak stymulować procesy ich tworzenia i przyswajania itp. W drugim (np. nauka o organizacji i zarządzaniu, nauki techniczne, ekonomia) uwaga koncentruje się na aspekcie wdrożeniowym, szczególnie zaś na kierowaniu procesami wprowadzania innowacji, ich kosztach i efektach. W pedagogice innowacje wiążą się przede wszystkim z rozpoznawaniem różnorodnych uwarunkowań nowatorstwa pedagogicznego, stanowiącego jeden z ważnych czynników podnoszenia jakości pracy szkoły i nauczyciela. W aspekcie pedagogicznym innowacje mają jeszcze dodatkowe znaczenie wyrażające się potrzebą kształtowania nastawień proinnowacyjnych, wyrabiania powszechnych umiejętności dotyczących wykorzystywania w codziennym życiu zdobyczy nowej techniki, przygotowywania do tworzenia i wdrażania innowacji. Teza, że innowacje mają wymiar interdyscyplinarny nie podlega dyskusji. Próby zaś tworzenia „innowatyki” jako interdyscyplinarnej wiedzy o uwarunkowaniach i mechanizmach procesów innowacyjnych mają szansę powodzenia. Trudno jednak zgodzić się w pełni z poglądem Z. Pietrasinskiego jakoby „innowatyka” była „[...] w końcowym stadium swego wstępnego rozwoju”. Jest ona raczej w fazie początkowej. Wskazuje na to choćby brak ujednoczonej terminologii czy wypracowanych modeli badawczych, co nie oznacza, że w ogóle brak jest jakiegoś dorobku. Istnieje więc potrzeba syntetycznej prezentacji teoretycznego i empirycznego dorobku tej wiedzy i rozważenia przydatności jej ustaleń dla nauk pedagogicznych i pedagogicznej praktyki. Wiadomo, że aktualnie system edukacyjny staje w obliczu przemian, zarówno makrosystemowych, jak i mikrosystemowych, wywierających bezpośredni wpływ na procesy kształcenia i wychowania. Skuteczność wdrażanych reform edukacyjnych zależy w bardzo dużym stopniu od ich bezpośrednich realizatorów, tj. od nauczycieli i dlatego duże nadzieje wiąże się z ich innowacyjną działalnością. Wagi tego problemu dowodzą prace autorów

polskich i zagranicznych, którzy podkreślają rolę indywidualnej działalności innowacyjnej nauczycieli.

Obiektem naszego zainteresowania jest nauczyciel nowator, jego postawa wobec pracy pedagogicznej, styl pracy, gotowość do podejmowania działań innowacyjnych. Przyjmując nowatorstwo pedagogiczne za czynnik dynamizujący przemiany we współczesnej szkole, podjęliśmy rozważania nad nowatorstwem pedagogicznym nauczycieli. Celowość podjętych rozważań można natomiast uzasadnić przesłankami aksjologicznymi, poznawczymi i praktycznymi. Ujmowanie bowiem twórczej pracy nauczycieli w kategoriach działań innowacyjnych prowadzi do tworzenia nowych wartości oraz wzorców pożądaných działań. Te zaś z kolei mogą wzbogacać obszar teorii nowatorstwa pedagogicznego oraz partycypować w modyfikacji codziennej praktyki edukacyjnej. Wychodząc z powyższych przesłanek, postawiono omówić możliwości stymulowania nowatorstwa pedagogicznego nauczycieli.

Najprostszą odpowiedzią na pytanie, jak stymulować innowacyjną działalność nauczycieli, byłaby dyrektywa praktyczna: znieść bariery, wyeliminować oddziaływanie czynników hamujących, a wzmocnić działanie tych czynników, które uważane są za stymulatory nowatorstwa. Zagadnienie to wydaje się jednak bardziej złożone. Różnie można je spostrzegać i różnym czynnikom przypisywać decydującą rolę.

Jedni - jak np. G. A. Berelson — upatrują skuteczność wprowadzania zmian w czynnikach natury psychologicznej „[...] nawet najmniejsza w świecie, technologicznie zacofana zbiorowość dysponuje potężnymi siłami stawiania oporu wobec zmian, których nie pragnie; te same siły są źródłem przywiązania, często wielkim kosztem do swego własnego, cenionego sposobu życia. Zmiany, których ludzie pragną, niezależnie od tego, czy są one radykalne czy nie, można wprowadzać szybko i społeczeństwo w ciągu jednego pokolenia może niemal całkowicie się przeobrazić, jeżeli rzeczywiście tego chce”¹. Rzeczywistość ulegałaby szybkim i łatwym przekształceniom, gdyby istotnie wszystko zależało od ludzkich motywacji. Nie należy jednak tego czynnika lekceważyć — badania bowiem wykazały, że motywacja to bardzo istotny czynnik wprowadzania innowacji w szkole. Ci, którzy nie przejawiają chęci, aby coś zmieniać w swojej pracy, po prostu ich nie wprowadzają, dopóki nie znajdą się w sytuacji przymusowej. Inni — jak np. T. Parsons — nastawieni są bardziej pragmatycznie - wyrażają przekonanie, że warunki decydują o tym, czy zainteresowani będą wprowadzać

¹ B. Berelson, G. A. Steiner: *Humon Behauzour. Ań Inventory o f Scien-tific Findings*. New York 1964, s. 614.

innowacje, czy działań takich nie podejmą. Powołuje się on na prawo wzrostu wymagań: „rozwój innowacji w danej dziedzinie następuje wówczas, gdy w rezultacie działania określonych zjawisk i prawidłowości społecznych, ekonomicznych, psychologicznych i innych, wynikowi lub przebiegowi ludzkiej działalności stawiane są coraz wyższe wymagania i podmiotowi jednostkowemu lub zbiorowemu nie udaje się uniknąć poddania się presji tych wymagań²”. Z prawa wzrostu wymagań wyłania się zasada wzrostu wymagań, która wyraża się prakseologiczną dyrektywą: „aby uzyskać lepszy wynik w jakiejś dziedzinie lub najogólniej rzecz biorąc- stymulować innowacje i postęp, należy stawiać wyższe niż dotychczas wymagania lub stwarzać warunki, które narzucą te wyższe wymagania określonym osobom lub zespołom³”. Teza ta brzmi przekonująco i może zostać odniesiona także do szkoły i pracy nauczyciela. Ma jednak charakter zbyt ogólny, by można było na jej podstawie podejmować konkretne działania. W odniesieniu do indywidualnej działalności innowacyjnej, która jest działaniem na małą skalę, chodzi o takie sposoby oddziaływań, które będą skuteczne w odniesieniu do pojedynczych osób. Rozpatrzmy więc to zagadnienie

w kategoriach sytuacji innowacyjnej oraz w kategoriach kształtowania postaw. Postawmy następujące pytania : kiedy człowiek znajduje się w sytuacji innowacyjnej? Jak się on wówczas zachowuje, od czego jego zachowanie zależy i czy możemy na nie wpływać? Każde wprowadzenie zmiany w szkole to stwarzanie nauczycielom sytuacji innowacyjnej.

W rozumieniu Z. Ratajczak w sytuacji innowacyjnej znajduje się ten kto :

a) tworzy nowe rzeczy lub uczestniczy w ich wytwarzaniu, b) ten, kto uczy się nowych rzeczy oraz c) ten, kto aktywnie oddziałuje na innych na rzecz przyswajania przez nich nowości⁴. Tak więc nie chodzi tu tylko o zmiany wprowadzane z zewnątrz, ale i o inicjatywy wpływające „z wewnątrz”, czyli w przypadku nauczycieli — mikrosystemowe. Człowiek, który znalazł się w sytuacji innowacyjnej, a więc w sytuacji dla niego nowej stara się przywrócić równowagę w układzie jednostka — świat. Wybiera więc jeden ze sposobów regulacji zachowania, jakim jest zmiana środowiska przez podmiot, czyli działanie. Każde działanie ma cel, a w tym wypadku cel będzie zdeterminowany źródłem motywacji ludzkiego działania. T. Parsons⁵ wyróżnia trzy główne źródła ludzkiego działania, a mianowicie: zapewnienie sobie bytu (przetrwanie), osiągnięcie korzyści własnej, osiągnięcie korzyści społecznej.. W szerszym rozumieniu kompetencja innowacyjna obejmuje nie tylko

² T. Parsons: *Struktura społeczna a osobowość*. Warszawa 1969, s. 214

³ Z. Pietrasiński: *Ogólne i psychologiczne zagadnienia*. 1971., s. 27—38.

⁴ Z. Ratajczak: *Człowiek w sytuacji*. 1980., s. 120.

⁵ T. Parsons: *Szkice z teorii socjologicznej*, za Z. Ratajczak: *Człowiek w sytuacji*. 1980., s. 198.

wiadomości i związane z ich wykorzystaniem umiejętności, lecz także postawy sprzyjające innowacjom⁶. Wobec tego nasuwa się wniosek, że należy te zagadnienia rozpatrzeć w kategoriach kształtowania postaw.

Zagadnienie postaw wobec innowacji jest ważne z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia, determinują one bowiem sposób zachowania się człowieka w sytuacji innowacyjnej. Możliwe są tu co najmniej dwa podejścia: możemy mówić albo o postawach wobec innowacji - wtedy innowacja występuje jako coś zewnętrznego, do czego podmiot w pewien sposób się ustosunkowuje - albo o postawach, dodając do nich przymiotnik, np. innowacyjne, twórcze. Obydwa ujęcia funkcjonują w literaturze pedagogicznej. W klasycznym, spopularyzowanym przez S. Nowaka, wyróżnia się trzy komponenty postawy: afektywny, poznawczy i behawioralny. Nowak dokonuje także klasyfikacji postaw i wyróżnia cztery ich rodzaje⁷. Za kryterium podziału przyjmuje różne wartości, jakie mogą przybierać poszczególne jej elementy.

Pierwsza kategoria to postawy, które składają się wyłącznie z nastawień emocjonalno-oceniających wobec przedmiotu postawy, przy braku wiedzy o nim lub wyobrażeń o jego naturze i braku zachowań z nim związanych. Są to asocjacje afektywne. Do drugiej kategorii należą te, w których pojawia się komponent emocjonalno-oceniający i poznawczy. Nie występują jednak wyraźne dyspozycje behawioralne. Takie postawy nazywa autor poznawczymi. W trzeciej z kolei kategorii wyróżnia się postawy, które zawierają komponent emocjonalno-oceniający oraz pewną dyspozycję do zachowań wobec przedmiotu postawy, przy czym może ona przybierać postać zamiaru, pragnienia, dążenia czy poczucia powinności zachowania się w określony sposób. Do czwartej kategorii Nowak zalicza takie postawy, w których występują wszystkie komponenty, i nazywa je postawami pełnymi. W literaturze przedmiotu - jak już wspomnieliśmy występują obok siebie dwa ujęcia. Mówi się o postawach innowacyjnych bądź postawach wobec innowacji. Słowo „wobec” sugeruje, że jest to postawa w stosunku do czegoś, co znajduje się na zewnątrz podmiotu. Postawa innowacyjna natomiast sugeruje, że zawiera ona aspekt behawioralny, tzn. że człowiek nie tylko wie o innowacji i w określony sposób ustosunkowuje się do niej, ale że podejmuje również działania o charakterze innowacyjnym. Przyjmując tezy Nowaka o trójelementowej strukturze postaw, można założyć, że postawa wobec innowacji zawiera komponent emocjonalno-oceniający i poznawczy, natomiast w działalności innowacyjnej mieszczą się wszystkie trzy składniki, czyli jest to postawa pełna.

⁶ Z. Pietrasiński: Kompetencja innowacyjna jako nowy element wykształcenia ogólnego i zawodowego. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1970, nr 2.

⁷ S. Nowak: Pojęcie postawy w teoriach i stosowanych badaniach społecznych. W: Teorie postaw. Red. S. Nowak. Warszawa 1973, s. 29..

Przyjmując trójelementową koncepcję postaw D. Rusakowska dzieli je ona na postawy innowacyjne — nacechowane obojętnym lub zgoła negatywnym stosunkiem do zmian oraz pełne i niepełne. Autorka stwierdza, że w praktyce rzadko spotyka się z przejawem pełnych postaw innowacyjnych . Wśród postaw niepełnych wyróżnia ona trzy następujące podkategorie :

- a) postawy, w których dominuje komponent emocjonalny,
- b) postawy, w których dominuje komponent poznawczy,
- c) postawy z dominacją komponentu behawioralnego.

Wśród postaw nieinnowacyjnych wyróżnia dwa podtypy, które dotyczą obojętnego lub negatywnego stosunku emocjonalnego do innowacji⁸. Autorka nie wykorzystuje jednak przyjętej przez siebie klasyfikacji i nie podaje danych liczbowych dotyczących przejawianych przez nauczycieli rodzajów postaw, poprzestając na stwierdzeniu, że pozytywny emocjonalny stosunek do innowacji wyrażało aż 96,5% badanych nauczycieli tych, którzy przejawiali pełne bądź niepełne postawy innowacyjne.

Chcąc poznać rodzaje postaw wobec innowacji, opracowano różne typologie. Na uwagę zasługuje najbardziej znana w literaturze przedmiotu klasyfikacja E.M. Rogersa, który przyjmując za kryterium podziału szybkość przyswajania innowacji, wyróżnił pięć następujących typów ludzi: nowatorzy (inicjujący przyswajanie, stanowią 2,5% populacji),; szybko przyswajający innowacje (13,5% badanych), przyswajający informacje nieco szybciej niż przeciętni (34% badanych); wolno przyswajający innowacje (34% badanych), maruderzy (16% ogółu badanych)⁹. Badania Rogersa nad cechami osób zaliczanych do w/w grup doprowadziły do ustalenia pewnych charakterystycznych wartości, którymi poszczególne grupy się kierują. I tak dla nowatorów wartością nadrzędną stanowiło ryzyko chęć wyróżnienia się, dla „szybko przyswajających” — prestiż, a dla trzeciej grupy — rozważa. Czwarta grupa wyróżnionych ceniła sceptycyzm, a „maruderzy” cenili przestrzeganie tradycji¹⁰. Znaczenie kształtowania postaw sprzyjających innowacjom trudno przecenić. Można tu powołać się na wyniki badań M. Chestlera, R. Smucka i R. Lippita, którzy stwierdzili, że pozytywna postawa wobec innowacji koreluje dodatnio z liczbą wprowadzanych w danej szkole innowacji pedagogicznych¹¹.

⁸ D. Rusakowska: *Nauczyciel i ..*1986, s. 26.

⁹ E. M. Rogers: *Diffusion of Innovations (third edition)*. New York, 1983, s.244

¹⁰ *Tamże*.

¹¹ *Za Z. Pietrasinski: Kompetencja innowacyjna...*

Na pozytywny lub negatywny stosunek do innowacji duży, a być może nawet decydujący, wpływ ma ogólna postawa wobec pracy zawodowej rozumiana jako: „Stosunek (pozytywny lub negatywny) do wykonywanego zawodu, objawiający się względnie trwałym typem zachowania się w toku jego pełnienia, podlegający modyfikacji w zależności od zmieniających się warunków pracy, obejmujący sferę poglądów, przekonań, zachowań i umiejętności pedagogicznych. Postawa wyraża stosunek nauczyciela do jego podstawowych funkcji”¹² — pisze J. Poplucz. Autor ten wyróżnia trzy następujące kategorie postaw wobec działalności:

1. Postawa bierna (zachowawcza), którą cechuje konserwatyzm w myśleniu i działaniu, schematyzm, rutyna, niedbałość, brak krytycyzmu, elastyczności, innowacji, słabe zainteresowanie wynikami i skutecznością działań pedagogicznych. W badaniach autora 36,1% badanych nauczycieli przejawiało ten rodzaj postawy.

2. Postawa naśladowcza (receptyjna), polega na poszukiwaniu wypróbowanych już, dobrych przykładów w celu uzyskiwania lepszych wyników w pracy. Nauczyciel o postawie naśladowczej przyjmuje chętnie wzory już sprawdzone. W badaniach J. Poplucza ten typ postawy reprezentowało 54,8% badanych nauczycieli.

3. Postawa twórcza — produktywna opiera się na niekonwencjonalnym stosunku do pracy pedagogicznej, poszukiwaniu nowych rozwiązań, inwencji i pomysłowości w pracy, refleksyjnym stosunku do obowiązków. Może ona występować — zdaniem autora — w dwóch odmianach — postawie badawczej charakteryzującej się „dążeniem do wypróbowywania nawet drobnych nowatorskich rozwiązań na bazie posiadanej przez nauczyciela wiedzy i doświadczenia” oraz postawie wysoce oryginalnej. Nauczyciele o takich postawach na podstawie własnych doświadczeń dokonują obiektywnie nowych odkryć, potrafią rozwiązać problem samodzielnie sformułowany¹³. A więc opis postawy twórczej odpowiada definicjom postaw innowacyjnych.

Koncepcję J. Poplucza oraz skonstruowaną przez niego skalę do badania postaw wobec pracy pedagogicznej wykorzystano we własnych badaniach diagnostycznych do identyfikacji kategorii nauczycieli, a także w badaniach weryfikacyjnych dla sprawdzenia hipotez. Natomiast w badaniach własnych określając postawy wobec innowacji wykorzystano klasyfikacje zaproponowane przez Pietrasińskiego, który wyróżnił następujące postawy: pionierską,

¹² J. Poplucz: *Organizacja zespołów...* 1975, s. 230.

¹³ *Tamże.*

receptyjną i bierną¹⁴. Sformułował on zarówno program kształcenia postaw twórczych jak i kompetencje innowacyjne podmiotu. Tenże autor podkreśla, iż warunkiem wyrabiania postaw proinnowacyjnych wśród uczących się jest uprzednie doksztalcenie nauczycieli przygotowujące ich do wprowadzania innowacji. Pietrasiński formułuje strategie postępowania zmierzającego do kształtowania postaw czynnych u nauczycieli. Drogą prowadzącą do tego celu jest:

1. Zdawanie sobie sprawy ze sposobu wydatkowania własnego czasu i systematyczna praca nad wygospodarowywaniem czasu do własnej dyspozycji. Zwróćmy uwagę na fakt, że przeciążenie obowiązkami zawodowymi nauczycieli jest jedną z barier ich własnej działalności innowacyjnej
2. Koncentracja na wynikach istotnych dla odbiorców usług. Zaabsorbowanie przede wszystkim o rezultaty działalności innowacyjnej zwraca się przede wszystkim na nie uwagę . W przypadku kształcenia chodzi o widzenie w większym stopniu szkoły jako całości, której rozwój i ocena zależy od wkładu pracy nauczyciela.
3. Wykorzystywanie mocnych stron działalności edukacyjnej szkoły, w tym warunków kształcenia i pozytywnych cech osobowości poszczególnych członków zespołu nauczycielskiego. Prowadzi to do budowania strategii działalności edukacyjnej opartej na pozytywnych cechach poszczególnych elementów systemu kształcenia. Jest to jeden z ważniejszych psychologicznych, w zbyt małym stopniu wykorzystywany w praktyce pedagogicznej.
4. Koncentracja na wybranych podstawowych zagadnieniach (oraz przestrzeganie kolejności ich realizacji zgodnie z wytyczoną hierarchią ich ważności) w których zaangażowanie i twórcza praca przyniesie znakomite rezultaty.. Zasada ta wydaje się szczególnie ważna i przestrzeganie jej z pewnością doprowadziłoby do osiągnięcia wyższego poziomu działalności edukacyjnej nauczycieli skarżących się na rozproszenie zadań i ich wykorzystywanie do realizacji zadań niekoniecznie do nich należących.
5. Podejmowanie efektywnych decyzji na podstawie zaplanowanych i uprzednio przemyślanych etapów. Warto zwrócić uwagę na konieczność podjęcia takich działań nie tylko w odniesieniu do nauczycieli już pracujących w szkołach, którzy formalnie zakończyli własny proces kształcenia, ale także w zaocznym systemie kształcenia nauczycieli. Powinno to dać odpowiednie rezultaty, ponieważ od studiujących oczekuje się w szkole innowacji polegających na, zdobywania orientacji o najnowszych trendach edukacyjnych Często tym właśnie nauczycielom łatwiej jest wprowadzać zmiany w systemie edukacyjnym. Wydaje się, że wymieniona grupa nauczycieli jest kategorią osób bardziej podatnych na zmiany postaw niż inni nauczyciele.

¹⁴ Z. Pietrasiński: *Ogólne i psychologiczne..1971.*, s. 71.

Kategorią osób, którą szczególnie należałoby objąć działaniami zmierzającym do pobudzenia aktywności twórczej, powinni być kandydaci do zawodu nauczycielskiego. Są to bowiem osoby jeszcze podatne na oddziaływania pedagogiczne, zwłaszcza w tym zakresie, jaki łączy się z ich umiejętnościami zawodowymi. Wprowadzenie do procesu kształcenia przyszłych nauczycieli np. technik twórczego myślenia, nie tylko uatrakcyjni zajęcia w uczelni, ale pozwoli wykorzystać nabyte umiejętności w wielu życiowych sytuacjach. Przygotowanie studentów do odgrywania roli nowatorów, wyposażenie ich w wiedzę o innowacjach, rozszerzenie zakresu ich wiadomości o tym co dzieje się w systemach edukacyjnych innych krajów, stworzenie możliwości poznania prawidłowości i uwarunkowań zjawiska nowatorstwa, mogłoby prawdopodobnie przyczynić się do wcześniejszego ujawniania się ich zdolności twórczych i aktywności innowacyjnej .

Dobitnie zwrócono na to uwagę w raporcie: *Uczyć się, aby być*. Zdaniem autorów tego raportu przy wprowadzaniu reform w systemie edukacji ich powodzenie zależy od postawy kadry nauczycielskiej. Wynika stąd rola i znaczenie aktywnej działalności nauczycieli w procesie realizacji wszelkich poczynań reformatorskich¹⁸. Słowa te wydają się szczególnie ważne w dobie reformy systemu edukacji w Polsce.

Nowatorstwo pedagogiczne nauczycieli to problem otwarty, który mieści się w obszarze pedeutologii i innowatyki pedagogicznej¹⁹, która zaznacza swą obecność jako subdyscyplina nauk pedagogicznych lub jako obszar problemowy badań edukacyjnych w obrębie makro, jak i mikrosystemu. Zarówno w sferze teoretycznej, jak i empirycznej nurt ten ma niewielki jeszcze dorobek.

Przeprowadzone dotychczas badania empiryczne tego problemu dotyczyły głównie:

- stanu nowatorstwa pedagogicznego,
- uwarunkowań nowatorstwa,
- sposobów pobudzania nowatorstwa i kształtowania postaw twórczych nauczycieli.

Mimo iż przeprowadzono wiele badań, część problemów pozostaje nie rozwiązana, a obraz nowatorstwa pedagogicznego jest niepełny.

Otwartym problemem jest także nowatorstwo w poszczególnych typach szkół. Zagadnienie to jest słabo zbadane w szkołach zawodowych i wyższych. Szeroko zakrojonych badań wymagają także problemy samoświadomości innowacyjnej nauczycieli, profesjonalnej

18E. Faur e i inni: *Uczyć się, aby być*. Warszawa 1979, s. 334.

19 R. Schulz: *Czym jest innowatyka pedagogiczna?* „Edukacja” 1987, nr 3.

autonomii nauczycieli, zależności pomiędzy podejmowaniem działań innowacyjnych a stylem zarządzania szkołą. Dotychczasowe badania wykazały, że w podejmowaniu działań innowacyjnych wielką rolę odgrywają czynniki podmiotowe, albowiem w tych samych warunkach niektórzy nauczyciele potrafią pracować w sposób twórczy, a inni nie koncentrują się na twórczym rozwiązywaniu problemów edukacyjnych. Ważnym problemem, któremu należy przypisać priorytet jest kształtowanie twórczych postaw przyszłych i aktualnie nauczycieli w procesie ich kształcenia i doskonalenia zawodowego. Stwierdzony przez badaczy brak korelacji pomiędzy stażem pracy a twórczą działalnością innowacyjną nauczycieli daje podstawy do niepokoju.

Jej brak sygnalizuje potrzebę zmian w procesie kształcenia w szkole wyższej. Podejmowane konkretne działania, zmierzające do rozwijania działalności innowacyjnej kandydatów na nauczycieli (Kaczmarek²⁰, Maciaszek²¹, Banasiak²²) poprzez różne formy praktyki pedagogicznej — nie doprowadziły do utrwalenia pozytywnych zmian w programach kształcenia nauczycieli (mimo osiągnięcia przez wymienionych autorów pozytywnych rezultatów). Wyjaśnienia zjawiska słabej aktywności twórczej młodych nauczycieli poszukiwali także Maciaszek²³; Poplucz²⁴ oraz Rutkowiak²⁵. Ich badania wykazały szczególne znaczenie pierwszych lat działalności edukacyjnej dla ukształtowania się i utrwalenia postawy nauczyciela wobec pracy pedagogicznej. Działalność innowacyjna nauczycieli i jej uwarunkowania to problematyka w której dorobek teoretyczny góruje nad działalnością praktyczną nauczycieli. Im większa znajomość uwarunkowań procesów wdrażania innowacji edukacyjnych, tym większe szanse racjonalnego wprowadzania reformy systemu edukacyjnego i jej aktywnej akceptacji przez nauczycieli.

Wprowadzanie i realizacja przez nauczycieli innowacji pedagogicznych zależy od posiadanych przez nich kompetencji zawodowych. Ważną sprawą jest zatem nabywanie w trakcie studiów i w ramach pracy pedagogicznej przez nauczycieli uniwersalnych, ponadprzedmiotowych kompetencji kluczowych, do których zalicza się^{26, 27}:

20 S. Kaczmarek: Kształtowanie twórczej postawy nauczycieli. Wrocław, 1970.

21 M. Maciaszek: Kształtowanie umiejętności dydaktycznych nauczycieli. Warszawa 1965.

22 J. Banasiak: Próby kształtowania postawy twórczej przez praktykę w procesie kształcenia pedagogów. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1973, nr 2.

23 M. Maciaszek: Start zawodowy nauczyciela. Warszawa 1970.

24 J. Poplucz: Organizacja zespołów...

25 J. Rutkowiak: Czynniki twórczości zawodowej młodych nauczycieli. W:

Współczesne innowacje w systemie oświaty i wychowania. „Studia Pedagogiczne” 1976, t. 37.

26 R. Gmoch (red.): Jakość kształcenia a kompetencje zawodowe nauczycieli przedmiotów przyrodniczych, Uniwersytet Opolski, Opole 2003.

27 R. Gmoch, A. Krasnodębska (red.): Kompetencje zawodowe nauczycieli w dobie przemian edukacyjnych, Uniwersytet Opolski, Opole 2004.

1. Planowanie , organizowanie i ocenianie własnego uczenia się.
2. Skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach
3. Efektywne współdziałanie w zespole
4. Rozwiązywanie problemów w twórczy sposób
5. Operowanie informacjami i efektywne posługiwanie się technologią informacyjną

Kompetencje zawodowe nauczycieli mają bowiem charakter dynamiczny i są rozwijane w okresie całego życia zawodowego. Są one powiązane z rozwojem zawodowym i są współzależne od zdolności, cech osobowości, nabytej wiedzy i cech osobowości.